

Genoprettende retfærdighed og recidiv i Danmark

En evaluering af den danske model med konfliktrådsrådsmægling har ikke kunnet påvise, at deltagelse i konfliktråd mindsker gerningspersonens risiko for ny kriminalitet. På denne baggrund er der igangsat et randomiseret kontrolleret forsøg med ”restorative justice conferences”, der er en mere inkluderende og fremtidsorienteret form for genoprettende retfærdighed, som internationalt har vist en kriminalpræventiv effekt.

BRITTA KYVSGAARD
Justitsministeriets
Forskningskontor
og Aalborg Universitet
bky@jm.dk

SARAH VAN MASTRIGT
Psykologisk Institut og
TrygFondens
Børneforskningscenter,
Aarhus Universitet
vanmastrigt@psy.au.dk

CHRISTIAN B.N. GADE
Afdeling for Antropologi,
Aarhus Universitet
gade@cas.au.dk

Det var i høj grad den nu afdøde norske professor i kriminologi Nils Christie, der i en nordisk sammenhæng var teoretikeren bag idéen om alternativ konfliktløsning. I en artikel fra 1976 – *Konflikt som eiendom* – påpegede han problemer ved, at såvel gerningsperson som offer langt hen ad vejen fratages deltagelse i de traditionelle straffesager. I Christies optik har staten stjålet parternes konflikt: Begge parter repræsenteres og medvirker kun i meget begrænset omfang i den proces, der reelt angår en konflikt mellem de to parter (Christie, 1976). Han argumenterede for et system med fokus på genoprettelse og udbedring af skaden frem for straf og hævn, og hvor parterne selv aktivt er med til at løse konflikten. Dette er en grundidé i *restorative justice* (på dansk *genoprettende retfærdighed*), der er blevet et stadig mere accepteret element i retssystemer, ikke kun i Norden, men over hele verden (Gade, 2018).

Tony F. Marshall definerer genoprettende retfærdighed som “a process whereby all the parties with a stake in a particular offence come together to resolve collectively how to deal with the aftermath of the offence and its implications for the future” (1996: 37). Således defineret omfatter genoprettende retfærdighed en lang række forskellige praksisser, herunder *victim offender mediation* (det vi herhjemme kender som konfliktrådsrådsmægling) og *restorative justice conferences* (på dansk *konferencer*). I begge modeller mødes offeret og gerningspersonen. Der er dog vigtige forskelle mellem modellerne, blandt andet at der

generelt er flere personer – familie, venner og andre støttepersoner – med til konferencer end til konfliktrådsrådsmægling, og at konferencer typisk er mere fremtidsorienterede i forhold til, hvad der skal ske for at ændre gerningspersonens adfærd (Sherman et al., 2015).

I denne artikel præsenteres det danske konfliktråd samt resultaterne af en række evalueringer af kriminalpræventive effekter af forskellige former for genoprettende retfærdighed, herunder resultaterne af en nyere evaluering af det danske konfliktråd (Kyvsgaard, 2016).¹ Afslutningsvis præsenteres et nyt dansk lodtrækningsforsøg, der har til formål at sammenligne, hvilke effekter henholdsvis konfliktrådsrådsmægling og konferencer har på gerningspersonernes recidiv og ofrenes velbefindende.

Konfliktråd og den danske kontekst

I Christies hjemland gik man kort efter udgivelse af *Konflikt som eiendom* i gang med et forsøg med alternativ konfliktløsning (Stangeland, 1985), og Finland (Iivari, 2000) og Sverige (BRÅ, 2005) fulgte hurtigt efter. I disse tre nordiske lande blev der etableret landsdækkende konfliktrådsordninger designet til at varetage mæglinger mellem ofre og gerningspersoner i straffesager. Med inspiration fra især Norge blev konfliktråd i Danmark først introduceret via en forsøgsordning i enkelte kommuner fra 1994-1996. I 1998 blev der etableret yderligere en forsøgsordning i tre politikredse. Forsøget blev forlænget

NOTE 1 En væsentlig del af indledningen til denne artikel samt den følgende tekst vedrørende den danske evaluering af konfliktråd har tidligere været trykt i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, Se Kyvsgaard, 2018.

flere gange, indtil ordningen blev gjort permanent og landsdækkende den 1. januar 2010 (Justitsministeriets udvalg om konfliktråd, 2008; Storgaard, 2015).

Konfliktråd er i sin grundform og i den mæglingsmodel, der anvendes i Danmark, et møde mellem offer og gerningsperson for en kriminel handling. Møderne er organiseret af politiet, men er frivillige for begge parter, og de ledes af en upartisk civil mægler, der guider dialogen. Selvom loven om konfliktråd åbner mulighed for, at der kan deltage bisiddere i mæglingsmødet, er det typisk kun de primære parter, der er med. Under møderne får offeret mulighed for at fortælle om den skade, som den kriminelle handling har forvoldt, og gerningspersonen får mulighed for at tage ansvar for hans/hendes handlinger, evt. i form af en aftale med den forurettede. Den danske lov om konfliktråd fastsætter, at konfliktråd kan komme på tale i sager, hvor gerningspersonen ”i det væsentlige har tilstået det strafbare forhold” (§ 2, stk. 3).² I modsætning til den norske model erstatter deltagelse i konfliktråd i Danmark ikke straf eller andre retsfølger, men gerningspersonens deltagelse i konfliktråd kan dog indgå ”som en formildende omstændighed i forbindelse med straffastsættelsen” (§ 4). Hvert år afvikles der på landsbasis cirka 600 danske konfliktråd, oftest i voldssager (Rigspolitiet, 2017).

Internationale evalueringer af kriminalpræventive effekter af genoprettende retfærdighed

En række studier, der har gennemgået evidensen vedrørende kriminalpræventive effekter af genoprettende tiltag, indikerer generelt beskedne, men positive effekter på tværs af forskellige praksisser, kontekster og metodiske tilgange. For eksempel viste en af de første meta-analyser, der var baseret på 39 studier, og som inkluderede en bred vifte af genoprettende tiltag, der var sammenlignet med forskellige former for kontrolgrupper, en mindskning i recidiv på 7% over en opfølgingsperiode på gennemsnitligt 17 måneder. Dog var der større positive effekter for voldsforbrydere (15% reduktion), samt i evalueringer udført efter 1995 (12% reduktion) (Bonta et al., 2006; se også Latimer et al., 2005; Umbreit et al., 2006).

Nogle af de metodisk set mest solide resultater vedrørende kriminalpræventive effekter af specifikke genoprettende tiltag stammer fra en række randomiserede kontrollerede forsøg med *restorative justice conferences*. I en metaanalyse af seks af disse forsøg i England, hvor konferencer – ligesom de danske konfliktråds-mæglinger – er et supplement til en almindelig retssag og straf, fandt man en samlet reduktion i antallet af nye lovovertrædelser på 14%, men derimod ikke en signifikant mindskning i *andel recidivister* eller i omfanget af alvorligere lovovertrædelser (Shapland et al., 2008, 2011).

Et *Campbell Systematic Review* med en metaanalyse af 10 randomiserede kontrollerede forsøg med konferencer i USA,

England og Australien viste derimod statistisk signifikant lavere recidiv blandt de lovovertrædere, der havde deltaget i konferencer, end blandt lovovertræderne i kontrolgrupperne. Effekterne var igen særligt markante i sager om vold, mens de var relativt begrænsede, når det drejer sig om ejendomsforbrydelser. Effekterne var desuden lidt mere positive for voksne end unge (Strang et al., 2013; Sherman et al., 2015).

Meta-analyser af *victim offender mediation* svarende til den danske model peger generelt også på positive effekter i forhold til recidiv, men disse analyser er af svagere metodologisk kvalitet end de ovennævnte, der udelukkende var baseret på lodtrækningsforsøg (Nugent et al., 2003). Det indebærer, at der er stor variation i effektstørrelserne, og at mange evalueringer er plaget af uklarehed, selektionsbias og tvivlsomme sammenligningsgrupper (se også Bradshaw et al., 2006). Mere stricte effektevalueringer af mæglingsinterventioner viser typisk mindre eller ingen effekter (f.eks. Shapland et al., 2008), men generelt savnes der robuste studier af denne model.

Hvordan kan genoprettende retfærdighed påvirke recidivrisikoen?

Der er flere teoretiske hypoteser, der kan tale for, at deltagelse i et møde med den forurettede kan mindske gerningspersonens risiko for at begå ny kriminalitet (Claes & Shapland, 2016). For så vidt et møde med den forurettede erstatter en vanlig retssag og straf, kan det for eksempel formodes at indebære mindre sandsynlighed for negativ stemping end den, der er forbundet med en almindelig retssag (Jørgensen et al., 2015), samt en øget oplevelse af ”procedural justice” (Tyler, 1990). Når mødet – som i det danske konfliktråd – er et supplement til den almindelige behandling ved retten og til den straf, der udmåles, er der andre mekanismer, der kan forventes at medføre en mindsket recidivrisiko.

Den mekanisme, der hyppigst henvises til, udspringer af John Braithwaites teori om *shaming* (Braithwaite, 2002). Hypotesen er her, at genoprettende retfærdighed kan være med til at reducere recidivrisikoen gennem reintegrerende shaming, hvor gerningspersonen, i stedet for at blive stigmatiseret, får en oplevelse af at blive støttet af de andre mødedeltagere til at skifte kurs og blive reintegreret i det konventionelle samfund. Det er imidlertid uklart, i hvilken grad den danske form for konfliktråds-mægling, der typisk alene omfatter offer, gerningsperson og mægler, og hvor der i høj grad er fokus på den kriminelle handling, indebærer disse typer reintegrerende processer.

Andre teorier, der kan være med til at forklare, hvorfor deltagelse i konfliktråd muligvis kan have en præventiv effekt, antager, at ophør med en kriminel karriere forudsætter kognitive forandringer. Ifølge disse teorier påbegyndes ophørsprocessen med, at gerningspersonen mentalt/kognitivt bliver modtagelig for eller tager en beslutning om forandring (Giordano et al.,

NOTE 2 Lov om konfliktråd, lov nr. 467 af 12. juni 2009.

2002; Paternoster & Bushway, 2009). Ønsket om at deltage i konfliktråd kan muligvis ses i denne kontekst som udtryk for, at nogle gerningspersoner er på vej ud af kriminalitet, således at deltagelse i konfliktrådsrådgivning indgår som en del af en forandringsproces, personen allerede er i gang med (se også Maruna, 2007). Det er endvidere også muligt, at deltagelse i et konfliktrådsrådsmøde kan fungere som et "turning point" (Laub & Sampson, 2003), der skubber en forandringsproces i gang, for eksempel ved at gerningspersonen bliver mere opmærksom på de negative konsekvenser, hans/hendes handlinger har haft for andre personer.

Spørgsmålet er, om deltagelse i dansk konfliktråd kan skubbe så meget til denne ophørs- eller forandringsproces, at det vil være muligt at aflæse som en mindskning i recidivrisikoen.

Det danske konfliktråds effekter i forhold til recidiv

I det følgende ser vi nærmere på Justitsministeriets evaluering af konfliktrådets effekt i forhold til gerningspersonens tilbagefald til kriminalitet (Kyvsgaard, 2016). Tidligere evalueringer af det danske konfliktråd indikerer stor tilfredshed blandt deltagerne, men vedrører ikke spørgsmålet om en eventuel kriminalpræventiv effekt af gerningspersonens deltagelse.³

Grundlaget for Justitsministeriets effektevaluering er, at fremgangsmåden ved udvælgelse af sager til konfliktrådsbehandling indebærer, at der naturligt dannes en kontrolgruppe og dermed en naturlig eksperimentel situation. Det skyldes, at de sager, hvor gerningspersonen giver tilsagn om at ville deltage i konfliktrådsrådgivning, men hvor dette ikke realiseres på grund af, at offeret ikke ønsker det, må antages at være sammenlignelige med sager, hvor såvel gerningsperson som offer ønsker at deltage, og mægling bliver gennemført. Det er således ikke gerningspersonens motivation for at deltage i konfliktråd, der bliver afgørende for, om vedkommende deltager i konfliktråd eller ej, men derimod offerets motivation til at deltage. I forbindelse med evalueringen blev der gennemført interviews med konfliktrådskoordinatorene i de enkelte politikredse, og de oplysninger, der fremkom på denne baggrund, taler heller ikke for, at offerets beredvillighed til at deltage er relateret til gerningspersonens risiko for at begå ny kriminalitet. Desuden kan der være grund til at antage, at en eventuel selektion kan kontrolleres for via statistiske analyser, jf. senere, idet det dog ikke kan udelukkes, at uobserverbare forskelle mellem grupperne kan have gjort sig gældende.

Designet indebærer altså, at sager, hvor der er sket mægling, indgår i det, der her benævnes eksperimentalgruppen, mens de sager, hvor dette ikke er sket alene på grund af, at offeret ikke har ønsket at deltage, betragtes som kontrolgruppen.

De data, evalueringen er baseret på, stammer fra Rigspolitiet og de enkelte politikredse og angår sager, der har været behandlet med henblik på konfliktråd fra 1. januar 2010 til 1. juli 2014. Heri indgår oplysninger om bl.a. gerningsperson, offer, sagens udfald og – såfremt konfliktrådsrådgivning ikke har været afholdt – hvem af de to parter, der ikke har ønsket at deltage. Yderligere oplysninger vedrørende gerningspersonernes tidligere kriminelle karriere og eventuelle recidiv er indhentet fra Kriminalregisteret.

Evalueringens resultater

Evalueringen er baseret på 1340 personer i eksperimentalgruppen og 546 i kontrolgruppen. Der er gennemført deskriptive analyser af fordelingen i de to grupper med hensyn til demografiske forhold, idømt straf samt nuværende og tidligere kriminalitet. På enkelte områder viste der sig forskelle mellem de to grupper, hvilket der dog tages højde for i de gennemførte statistiske analyser.⁴

Effekten af deltagelse i konfliktråd undersøges fra domsdatoen i tilfælde af en ikke-frihedsberøvende sanktion og fra løslæsesdatoen i tilfælde af en frihedsberøvende sanktion og i en periode af ét år fra dette tidspunkt. I princippet burde observationsperioden for eksperimentalgruppen starte på tidspunktet for konfliktrådsrådgivningen, idet indsatsen så at sige kan få effekt fra det tidspunkt. Justitsministeriet har imidlertid ikke haft sikre oplysninger om dette tidspunkt, og det vil desuden ikke være muligt at finde en parallel dato for kontrolgruppen. Som det også er tilfældet i internationale studier (Shapland et al., 2008), er det derfor doms- eller løslæsesdatoen, der er starttidspunktet for observationsperioden.

Effekten måles dels i forhold til recidiv generelt, recidiv til en straffelovsovertrædelse, recidiv til en frihedsstraf/foranstaltning og endelig det gennemsnitlige antal pådømte forhold i observationsperioden. Der er gennemført binære logistiske regressionsanalyser med alle de nævnte recidivkriterier. Da alle analyser giver samme resultat, vises her alene resultat af den, der angår recidiv generelt.

Startmodellen inkluderer oplysninger om gerningspersonens køn, alder ved kriminel debut, omfanget af tidligere kriminalitet, arten af aktuel kriminalitet samt – ud over om der har været afholdt konfliktrådsrådgivning eller ej – gerningspersonens alder og den idømte straf. I tabel 1 ses slutmodellen. Heraf ses, at der ikke er nogen som helst tendens til forskel mellem eksperimental- og kontrolgruppens recidivrisiko. Tabellen viser derudover et forventet mønster, nemlig at mænd, yngre og tidligere straffede har øget recidivrisiko.

NOTE 3 Der er gennemført to evalueringer af parternes oplevelse af at deltage i konfliktråd i Danmark (Henriksen, 2003; Hansen, 2012). Begge påpeger, at såvel offer som gerningsperson angiver at have haft stort udbytte af at deltage, og at begge parter i alt overvejende grad anser konfliktrådsbehandlingen for at være vellykket. Under den anden forsøgsordning lavede Rambøll Management (2006) desuden en evaluering af organiseringen af konfliktrådet i Danmark, der pegede på både styrker og svagheder.

NOTE 4 Der henvises til Justitsministeriets evalueringsrapport med hensyn til mere specifikke oplysninger om de gennemførte statistiske analyser.

være reelt interesserede i at råde bod på den forvoldte skade, og de er muligvis i mindre grad, end tilfældet er i nogle af de internationale forsøg, karakteriseret ved at være på vej ud af kriminalitet.

På basis af Justitsministeriets effektevaluering er det ikke muligt at fastslå, hvad der bedst kan forklare den manglende kriminalpræventive effekt af det danske konfliktråd. Der er imidlertid igangsat et større forsøg med konfliktråds-mægling i Danmark, der har til formål at kaste lys over dette spørgsmål og bidrage til en evidensbaseret udvikling af konfliktrådsordningen. I det følgende beskrives dette projekt.

Konfliktråd Impact Project (KIP)

Med afsæt i ovennævnte evalueringsresultater er et større randomiseret kontrolleret forsøg for nylig blevet sat i gang, hvor blandt andet de kriminalpræventive effekter af konfliktråds-mægling og konferencer vil blive sammenlignet. Eksperimentet udføres som en del af "Konfliktråd Impact Project" (KIP), der er finansieret af TrykFonden og udføres af Aarhus Universitet i samarbejde med Heather Strang og Lawrence Sherman fra University of Cambridge, Rigspolitiets Nationale Forebyggelsescenter og syv danske politikredse.

Forsøget er designet sådan, at når en sag vurderes egnet til konfliktråd af politiet og opfylder undersøgelsens andre inklusionskriterier⁵, bliver både gerningsperson og offer spurgt, om de ønsker at deltage i projektet. Hvis begge parter giver informeret samtykke til at deltage, bliver deres sag tilfældigt udtrukket til enten en konfliktråds-mægling eller en konference. Der er således 50% sandsynlighed for, at sagen havner i hver af de to grupper. Dette design gør projektet unikt – både herhjemme og internationalt – idet det, så vidt vi ved, er første gang, et randomiseret kontrolleret forsøg giver mulighed for direkte at sammenligne effekterne af konfliktråds-mægling med effekterne af konferencer. I projektet undersøges både effekter for gerningspersonernes recidiv i op til to år samt effekter for ofrenes trivsel, herunder sygemeldinger, frygt og oplevelse af retfærdighed. Projektet giver også mulighed for at undersøge mere langsigtede effekter.

For at kunne give det mest nuancerede og dybdtgående billede af disse effekter har projektet et mixed-methods design,

hvor registerdata kombineres med systematiske observationer af møderne og efterfølgende interviews med de forurettede og gerningspersonerne. Håbet er, at denne tilgang vil bidrage til en holistisk evaluering, der kan øge forståelsen af, hvilken rolle de tidligere nævnte teoretiske mekanismer – herunder *shaming*, *collective solidarity* og kognitive forandringer – spiller i henholdsvis konfliktråds-mæglings og konferencer, jf. følgende citat:

Evaluating and understanding the effectiveness of restorative justice is...contingent upon gaining a fuller understanding of the complex sets of processes that revolve around the quality of the restorative encounter...rather than through a simple measure that reoffending provides (O'Mahony og Doak, 2017: 188).

KIP-projektet har derfor potentiale til at supplere Kyvsogaards (2016) effektevaluering med robust ny viden om den relative kriminalpræventive effekt af forskellige former for genoprettende retfærdighed i en dansk kontekst samt deres bagvedliggende mekanismer. Med det sagt er projektet ikke uden udfordringer. Det bliver først og fremmest afgørende at få tilstrækkeligt mange til at deltage i forsøget (ambitionen er at inkludere 300 sager), ligesom det er vigtigt at undgå metode-sammenblanding ved at sørge for, at de mæglere, der er blevet trænet i den nye konferencemodel, ikke påvirker dem, der fortsat arbejder med den nuværende mæglingsmodel.

Konklusion

Der er indtil videre kun udført én decideret effektevaluering af det danske konfliktråds kriminalpræventive effekter. Denne viser, at deltagelse ikke mindsker gerningspersonernes tilbagefald til kriminalitet. Da dette resultat står i modsætning til den internationale forskning om genoprettende retfærdighed, der generelt peger på positive effekter i forhold til recidiv, rejser det spørgsmålet om, hvorvidt genoprettende retfærdighed kan praktiseres på en bedre måde i Danmark. På den baggrund har det nye Konfliktråd Impact Project til formål at undersøge de relative effekter af forskellige former for genoprettende retfærdighed med det ultimativt mål at maksimere positive resultater for både gerningspersonerne, de forurettede og samfundet.

NOTE 5 Forsøget ser på følgende kriminalitetstyper: vold (ekskl. vold i nære relationer), trusler, røveri, indbrud, tyveri og hærværk. Vold i nære relationer, nabosager og trafikssager er ekskluderet, fordi de adskiller sig betydeligt fra de øvrige kriminalitetstyper i forhold til relationen mellem parterne og/eller måling af recidiv.

LITTERATUR

- Bradshaw W., D. Roseborough and M.S. Umbreit (2006). "The Effect of Victim Offender Mediation on Juvenile Offender Recidivism: A Meta-Analysis." *Conflict Resolution Quarterly* 24: 87-98.
- Braithwaite, J. (2002). *Restorative Justice and Responsive Regulation*. Oxford, Oxford University Press.
- BRÅ (2005). *Medling vid brott i Sverige under 2000-talet*. 14.
- Claes, B. og J. Shapland. (2016). "Desistance from Crime and Restorative Justice." *Restorative Justice: An International Journal* 4: 302-322.
- Christie, N. (1976). "Konflikt som eiendom." *Sosiologi i dag*.
- Gade, C.B.N. (2018). "Restorative Justice: History of the Term's International and Danish Use". I: Adrian, L. et al. *Nordic Mediation Research*. Cham, Springer.
- Giordano, P.C., S.A. Cernkovich og J.L. Rudolph (2002). "Gender, Crime, and Desistance: Toward a Theory of Cognitive Transformation." *American Journal of Sociology* 107: 990-1064.
- Hansen, F.K. (2012). *Evaluering af konfliktråd – den landsdækkende ordning*. København, Center for Alternativ Samfundsanalyse.
- Henriksen, C.S. (2003). *Evaluering af konfliktråd*. København, Center for Alternativ Samfundsanalyse.
- Iivari, J. (2000). *Mediation in Finland. Victim-Offender Mediation in Europe. Making Restorative Justice Work*. Leuven, Leuven University Press.
- Justitsministeriets udvalg om konfliktråd (2008). *Betænkning om konfliktråd nr. 1501*. København, Justitsministeriet.
- Jørgensen, T.T., B. Kyvsgaard, A.-J.B. Pedersen og M.L. Pedersen (2015). *Præventive effekter af straf og andre tiltag over for lovovertrædere. En forskningsoversigt*. København, Justitsministeriets Forskningskontor.
- Kyvsgaard, B. (2016). *Evaluering af konfliktråd*. København, Justitsministeriets Forskningskontor.
- Latimer, J., C. Dowden og D. Muike (2005). "The Effectiveness of Restorative Justice Practices: A Meta-Analysis." *The Prison Journal* 85: 127-44.
- Laub, J.H. og R.J. Sampson (2003). *Shared Beginnings, Divergent Lives. Delinquent Boys to Age 70*. Cambridge, Harvard University Press.
- Marshall, T.F. (1996). "The Evolution of Restorative Justice in Britain." *European Journal on Criminal Policy and Research* 4: 21-43.
- Maruna, S. (2007). *Making Good. How Ex-Convicts Reform and Rebuild their Lives*. Washington, American Psychological Association.
- Maxwell, G. og A. Morris (2002). "Restorative Justice and Reconviction." *Contemporary Justice Review* 5: 133-46.
- Nugent, W.R., M. Williams, og M.S. Umbreit (2003). "Participation in Victim-Offender Mediation and the Prevalence and Severity of Subsequent Delinquent Behavior: A Meta-Analysis." *Utah Law Review*: 137-66.
- O'Mahony, D. og J. Doak (2017). *Reimagining Restorative Justice*. Oxford, Hart Publishing.
- Paternoster, R. og S. Bushway (2009). "Desistance and the 'Feared Self': Toward an Identity of Criminal Desistance." *The Journal of Criminal Law & Criminology* 99: 1103-1156.
- Rambøll Management (2006). *Evaluering af organiseringen af konfliktråd i Danmark*. København, Det Kriminalpræventive Råd.
- Rigspolitiet. (2017). <https://konfliktraad.dk/>
- Rossner, M. (2013). *Just Emotions: Rituals of Restorative Justice*. Oxford, Oxford University Press.
- Shapland, J., A. Atkinson, H. Atkinson, J. Dignan, L. Edwards, J. Hibbert, M. Howes, J. Johnstone, G. Robinson og A. Sorsby (2008). "Does Restorative Justice Affect Reconviction? The Fourth Report from the Evaluation of Three Schemes." *Ministry of Justice Research Series*. UK Ministry of Justice.
- Shapland, J., G. Robinson og A. Sorsby (2011). *Restorative Justice in Practice*. London, Routledge.
- Sherman, L.W., H. Strang, E. Mayo-Wilson, D.J. Woods og B. Ariel (2015). "Are Restorative Justice Conferences Effective in Reducing Repeat Offending? Findings from a Campbell Systematic Review." *Journal of Quantitative Criminology* 31: 1-24.
- Stangeland, P. (1985). "Kan vi ordne opp selv? Straffret og lokalsamfunn." *Jussens Venner*: 266-290.
- Strang, H., L.W. Sherman, E. Mayo-Wilson, D.J. Woods og B. Ariel (2013). "Restorative Justice Conferencing (RJC) Using Face-to-Face Meetings of Offenders and Victims: Effects on Offender Recidivism and Victim Satisfaction. A Systematic Review." Oslo, The Campbell Collaboration.
- Storgaard, A. (2015). "Denmark". I: Dünkel F. et al (eds). *Restorative Justice and Mediation in Penal Matters: A Stock-taking of Legal issues, Implementation strategies and Outcomes in 36 European Countries*. Mönchengladbach, Forum Verlag Godesberg.
- Tyler, T.R. (1990). *Why people obey the law*. Princeton, Princeton University Press.